

KONINKLIJKE NEDERLANDSE
BOSBOUWVERENIGING

COMMISSIE BOSGESCHIEDENIS:

BOSGESCHIEDENIS EN TRADITIONEEL BOSBEHEER IN DE OMGEVING VAN WINTERSWIJK

Op 19 mei 2011 kwamen ongeveer 35 deelnemers bijeen in het dorps huis van Ratum, een buurtschap te midden van het hoevenlandschap ten oosten van Winterswijk. Dit gebied staat bekend om zijn kleinschalige landschappelijke afwisseling, waarin bossen, essen, beken, boerenhoeven en landgoederen een belangrijke plaats innemen. De bossen stonden op deze middag excursie centraal en zij vormden ook het thema van de studie die commissielid Joanneke Smalbraak onlangs ten behoeve van haar opleiding Bos- en natuurbeheer heeft verricht. Zij presenteerde een fraai overzicht van de resultaten van haar onderzoek in een lezing, getiteld 'Mooi (in 't) holt - bosgeschiedenis en traditioneel bosbeheer in Nationaal Landschap Winterswijk' en behandelde vanuit een aantal wetenschappelijke disciplines vijf eeuwen bosbeheer en bosgeschiedenis in de oostelijke Achterhoek. Verschillende vormen van historisch gebruik en beheer van de bossen kwamen aan de orde, zoals het tot in de 19e eeuw akeren van varkens in het bos door plaatselijke boeren en de enorme waarde van opgaand eikenhout. Zowel uit de eerste kadastrale gegevens uit 1832, als de eerste bosstatistiek uit 1940 blijkt dat Winterswijk meer opgaand eikenhout en minder hakhout had dan de rest van Gelderland. De verplichtingen om brandhout te leveren aan de stad Bredevoort leidden tot eeuwenlange juridische processen over wie de zeggenschap over de opgaande bomen had: de grondeigenaar of de horige boeren, die dat recht claimden op grond van het oude Lohnse hofrecht uit de 14e eeuw ('voor houwen, achter poten'). Joanneke liet in haar presentatie ook diverse citaten zien om het bijzondere karakter van de Winterswijkse bossen door de eeuwen heen te onderstrepen. In een 'Statistieke beschrijving' uit 1808 wordt bijvoorbeeld gesproken

De laatste 'dikke boom' en een stamfragment van dezelfde reusachtige eik uit de omgeving van Winterswijk, die in mei 1946 onder grote belangstelling in handkracht werd geveld. Hij had toen een middellijn van 1,75 meter op borsthoogte.

privécollectie Willem Wilterdink

over '...de buurtschappen onder Winterswijk in 't bijzonder zeer boschrijk en met zwaere eijken en andere boomen voorsien is, dan dit alles is privaat eigendom.' Ook de bekende rondreizende predikant Jacobus Craandijk deed deze omgeving in 1885 aan. Hij roemde de Winterswijkse bossen als volgt: 'Wat schoone stammen zag ik zelf eenige jaren geleden te Almelo liggen! Zij kwamen van Winterswijk en zoo staan er daar nog vrij wat.' Zoals hierboven is beschreven waren grote solitaire eiken in deze regio geen zeldzaamheid. Hoe dik ze konden zijn, wordt nog eens geïllustreerd door de bijgaande foto's.

De aansluitende excursie betrof een wandeling over enkele landgoederen, waar was te zien hoeveel er nog van de Winterswijkse boshistorie bewaard is gebleven. Hoewel de voorjaarsbloeiers al hun beste tijd gehad hadden, maakte het ontluikende eikenblad en het mooie weer een hoop goed. Interessante bosbeelden gaven de restanten van de Winterswijkse bosbouwmethode te zien, een vorm van boerenuitkapbeheer dat heeft geleid tot een voor het gebied kenmerkend gemengd opgaand bos met zomereik, beuk, haagbeuk, taxus en fijnspar. Verder werd stilgestaan bij de vele nog herkenbare historische bouselementen als (grens)

wallen, een sterrenbos, leemkuilen, laanstructuren, hakhoutrelicten en een grenssteen uit 1753.

De historie kwam tot leven met verhalen over grensruzies, vernielde landweren, hooimaatjes in de heide en de weiderechten van de Ratumse boeren tot 1 uur gaans over de grens. Ook de naburige Duitse bosbouwmethoden kwamen ter sprake. Die laten zien dat ook vandaag de dag het genereren van *cashflow* uit de bosbouw bij de oosterburen geen inhoudsloos begrip is. Belangrijk element daarbij is natuurlijke verjonging, waarvoor de wildstand consequent tot bijna nul wordt gereduceerd.

En passant deed een deelnemende specialist leuke vondsten van autochtone struiken en bomen, waar de omgeving van Winterswijk nog heel rijk aan is.

De excursie werd tenslotte in een gemoedelijke sfeer afgerond met een borrel op locatie. De auteurs van dit verslag en tevens mede-organisatoren van de excursie spreken tot slot de hoop uit dat het werk van Joanneke Smalbraak in een breder verband gepubliceerd zal kunnen worden, aangezien het een interessante beschrijving geeft van een vaak vergeten deel van de Nederlandse bosgeschiedenis.

Jim van Laar en Martijn Boosten